

Pedeli Sveučilišta u Zagrebu

Autor u radu na temelju sveučilišne arhivske građe, sveučilišnog tiska i relevantne literature analizira i prikazuje pedele Sveučilišta u Zagrebu od 1875. do današnjih dana. Riječ je o sveučilišnim administrativnim službenicima čija je uloga bila nezaobilazna prilikom sveučilišnih ceremonija kao što su inauguracija novog rektora i doktorske promocije. Autor razmatra položaj i rad pedela na Sveučilištu u Zagrebu.

Ključne riječi: pedel, Sveučilište u Zagrebu, povijest sveučilišta, službenik, činovnici

Kada je riječ o pedelima, uvriježeno je mišljenje da je riječ o službenicima koji su zaduženi za sveučilišne ceremonije. Njihova uloga je nezaobilazna kroz povijest brojnih srednjovjekovnih europskih sveučilišta jer se radilo o važnim službenicima zaposlenima u sveučilišnoj upravi koji su bili zaduženi za akademsku jurisdikciju, administrativne poslove za maturu, predavanja i ispite, sudjelovanje u doktorskim ispitima, promocijama, i drugim sveučilišnim ceremonijama te su imali vlastiti ured. Riječju, radilo se o osobama koje su bile izvrsno upućene u stanje na sveučilištima. Sveučilište u Beču, koje je utemeljeno 1365, već je od 1366. imalo Ured pedela, kao i statut koji regulira njegove nadležnosti i prihode. Držalo ga se za osobu od povjerenja rektora i dekana od kojih je svakodnevno primao radne naloge. Zatim, nadzirao je sveučilišne zgrade, bio je odgovoran za svakodnevno otvaranje i zatvaranje predavaonica i njihovo redovito čišćenje, dostavljao je sudske pozive i druge dokumente, rektoru je prijavljivao stegovne prekršaje studenata, carskom nadzorniku zanemarivanje dužnosti sveučilišnih profesora. Vodio je službene knjige (16. stoljeće) te službeni dnevnik (18. stoljeće), a od 19. stoljeća primao je fiksnu plaću. Tada su dužnosti sveučilišnog pedela bile sužene te je sudjelovao u dodjeli diploma i vodio registar doktorata. Od ak. god. 1975/1976. Ured pedela preimenovan je u Ured za promocije.¹ Slične dužnosti pedela zabilježila su kroz

1 <https://geschichte.univie.ac.at/de/artikel/der-universitaetspedell> (posjet 16. 5. 2022)

povijest i sveučilišta u Bologni,² Oxfordu³ i Cambridgeu.⁴ Pedeli su na sveučilištima tijekom srednjeg vijeka imali poštovanje akademske zajednice, živjeli su u studentskim gradovima, bili plaćeni iz posebnih prihoda, a s vremenom je na nekim sveučilištima Ured pedela postao sklon korupciji.⁵ Tradicija pedela vidljiva je i u drugim državama. Tako primjerice i danas brojna sveučilišta u Nizozemskoj imaju ured pedela koji je zadužen za doktorske promocije, inauguracije, nastupna i oproštajna predavanja i slično.⁶ Uloga pedela u sveučilišnim ceremonijama nezaobilazna je i na Karlovom sveučilištu u Pragu što je regulirano sveučilišnim *Pravilnikom o ceremonijama*⁷ dok sveučilišni statut u čl. 58, koji se odnosi na nošenje akademske odjeće tijekom ceremonija, navodi da je opis odore pedela dokumentiran i pohranjen u sveučilišnom arhivu.⁸

Predmet ovog članka su pedeli Sveučilišta u Zagrebu od otvaranja modernog Sveučilišta (1874) do današnjih dana. Rad je utemeljen na arhivskoj građi koja se čuva u Rektoratu Sveučilišta u Zagrebu. Riječ je o slabo istraženom temi, točnije o osobama koje se ponekad fragmentarno spominju u djelima vezanima uz povijest Sveučilišta u Zagrebu, najčešće kada je riječ o sveučilišnim ceremonijama poput polaganja prisege prigodom ustoličenja novog rektora te prigodom doktorskih promocija. U *Rječniku stranih riječi* Bratoljuba Klaića navodi se da pojam *pedel* potječe od njemačke riječi *Pedell* = naziv za školskog, osobito sveučilišnog podvornika.⁹ Prema Hrvatskom jezičnom portalu, riječ je o osobi koja obavlja svakodnevne sitne poslove u nekoj ustanovi.¹⁰ Hodimir Sirotković u monografiji *Sveučilište u Zagrebu* koristi naziv „sveučilišni ceremonijar“.¹¹ Jaroslav Šidak, koji je bio urednik dvosveščane *Spomenice u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*, u svom radu o povijesti i razvoju Sveučilišta od 1874. do 1918. donosi fotografiju svečane odore sveučilišnoga pedela.¹²

U hrvatskoj historiografiji povijest Sveučilišta u Zagrebu, njegovih sastavnica, rektora, profesora, dekana, studenata, počasnih doktora, zgrade relativno je dobro istražena tema. Objavljene su zapažene monografije, zbornici, spomenice i znanstveni

2 Paul F. Grendler, *Humanism, Universities, and Jesuit Education in Late Renaissance Italy*, Leiden 2022, 186.

3 <https://www.proctors.ox.ac.uk/ceremonial> (posjet 16. 5. 2022)

4 <https://venn.lib.cam.ac.uk/Documents/acad/2016/lists/Esqui.html> (posjet 16. 5. 2022)

5 Aleksander Gieysztor, „Management and resources“, u: *A History of the University in Europe: Volume 1, Universities in the Middle Ages*, ur. Hilde de Ridder-Symoens, New York 2003, 127.

6 <https://www.organisatiegids.universiteitleiden.nl/en/administration-and-central-services/management-support/office-of-the-beadle>; <https://www.uu.nl/en/organisation/utrecht-university-hall/beadles-office>; <https://www.eur.nl/en/research/beadles-office>; <https://www.uva.nl/en/research/phd/contact-information/contact-information.html> (posjet 13. 5. 2022)

7 <https://cuni.cz/UKEN-631.html> (posjet 10. 6. 2022)

8 <https://cuni.cz/UKEN-625.html> (posjet 10. 6. 2022)

9 Bratoljub Klaić, *Rječnik stranih riječi*, Zagreb 1990, 1023.

10 <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (posjet 13. 5. 2022)

11 Hodimir Sirotković, „Kratka povijest Zagrebačkog sveučilišta“, u: *Sveučilište u Zagrebu*, ur. Davor Delić – Slavko Goldstein, Zagreb 1979, 48.

12 Jaroslav Šidak, „Sveučilište do kraja Prvoga svjetskog rata“, u: *Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*, svezak I, ur. Jaroslav Šidak, Zagreb 1969, 114.

radovi. Povijest Sveučilišta u Zagrebu započinje 23. rujna 1669. kada su poveljom rimsko-njemačkog cara i ugarsko-hrvatskog kralja Leopolda I. priznati status i povlastice sveučilišne ustanove tadašnjoj isusovačkoj akademiji u slobodnom kraljevskom gradu Zagrebu što je prihvaćeno na saboru Hrvatskog kraljevstva 3. studenog 1671. godine. Stoga Sveučilište godinu 1669. uzima kao godinu utemeljenja, a 3. studenoga kao Dan Sveučilišta. Godine 1861. Sabor Trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije je na poticaj biskupa Josipa Jurja Strossmayera donio zakonsku osnovu o Sveučilištu u Zagrebu. Car i kralj Franjo Josip I. potpisao je 1869. prilikom svoga boravka u Zagrebu, zakonski članak o Sveučilištu u Zagrebu, a pet godina kasnije izrađen je novi zakonski članak koji je zaslugom bana Ivana Mažuranića dobio vladarevu sankciju 5. siječnja 1874. godine. Na osnovi toga svečano je 19. listopada 1874. otvoreno moderno Sveučilište u Zagrebu koje je tada nosilo službeni naziv *Kr. sveučilište Franje Josipa I. u Zagrebu*. Sveučilište je imalo četiri fakulteta: Bogoslovni, Pravoslovni i Mudroslovni, kao i Medicinski za koji je predviđeno da započne radom kada se steknu materijalni uvjeti. Za prvoga rektora izabran je profesor Matija Mesić. Vladar je odredio da ga kod svečanosti otvaranja zastupa ban Mažuranić.¹³ U čast svečanog otvaranja sveučilišta 1875. je izrađena *Spomenica* koja uz opis proslave otvaranja i događaja koji mu su prethodili sadrži i zakonske članke o osnivanju.¹⁴ Mjesta pedela i podvornika nakon otvaranja modernog zagrebačkog sveučilišta tada još nisu bila popunjena.¹⁵ Godišnja plaća pedela iznosila je 400 forinti uz pravo na slobodan stan i drva, dok je godišnja plaća podvornika iznosila 300 forinti uz pravo na odjeću u naravi.¹⁶ Potrebno je istaknuti da je u sveučilišnoj povijesti mjesto pedela postojalo i ranije, točnije od 1777. – nakon što je 1776. carica i kraljica Marija Terezija dekretom osnovala Kraljevsku akademiju znanosti u Zagrebu. Dužnosti pedela u Zagrebu bile su jednake onima na Kraljevskom sveučilištu u Budimu: vođenje brige o akademskim zgradama (gdje besplatno stanuje), učionicama, namještaju, grijanju i kvarovima, zakazivanju sastanaka akademskog ureda, čuvanje onih koji su osuđeni na zatvor itd. te ga je imenovao senat.¹⁷ Ovim radom o pedelima modernog zagrebačkog sveučilišta upotpunjuje se jedna praznina kada je u pitanju povijest navedene najveće visokoobrazovne i znanstvene institucije u Hrvatskoj.

13 Mirjana Polić Bobić (ur.), *Sveučilište u Zagrebu 350 godina 1669-2019*, Zagreb 2019; Davor Delić – Slavko Goldstein (ur.), *Sveučilište u Zagrebu*, Zagreb 1979; Jaroslav Šidak (ur.), *Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*, svezak I i II, Zagreb 1969; Nada Klaić, *O postanku Zagrebačkog sveučilišta*. Zagreb 1969; Mato Artuković (gl. ur.), *Matija Mesić – prvi rektor Sveučilišta u Zagrebu. Zbornik radova sa znanstvenoga skupa o Matiji Mesiću u povodu 170. obljetnice njegovoga rođenja 1826-1996*, Zagreb – Slavonski Brod 1997.

14 *Spomenica na svetčano otvaranje Kralj. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu, prvoga Hrvatskoga, dana 19. listopada 1874*, Zagreb 1875.

15 *Akademčke oblasti, osoblje i red predavanja na k. Sveučilištu Franje Josipa u Zagrebu u zimskom poljeću 1874/75*, Zagreb 1874, 10.

16 *Spomenica na svetčano otvaranje Kralj. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu, prvoga Hrvatskoga, dana 19. listopada 1874*, Zagreb 1875, 69.

17 Ivana Horbec – Maja Matasović – Vlasta Švooger (ur.), *Od protomodernizacije do modernizacije školstva u Hrvatskoj. Knjiga I: Zakonodavni okvir*. Zagreb 2017, 95-96.

Prema čl. 32. *Zakonskog članka ob ustrojstvu sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu* iz 1874. navodi se da u sveučilišne činovnike ulazi i pedel koji sukladno čl. 36 ima status i prava kraljevskog činovnika kojeg bira ban na prijedlog Akademičkog senata. Podvornika imenuje Akademički senat.¹⁸ Prvi pedel u modernoj povijesti Sveučilišta u Zagrebu počevši od ljetnog semestra ak. god. 1874/1875. bio je Jakov Herceg, zaposlen u sveučilišnoj pisarnici na što ukazuje *Red predavanja* za navedenu godinu.¹⁹ Herceg je bio dugogodišnji sveučilišni pedel, ujedno posjednik ratne kolajne, a neki *Redovi predavanja* (primjerice za ak. god. 1885/1886) ukazuju da je bio i pazikuća (domar).²⁰ U zbirci personalnih spisa zaposlenika Sveučilišta u Zagrebu 1874-1946, koja se čuva u sveučilišnom arhivu, nalazi se dossier Hercega. Međutim, u njemu nema materijala koji bi mogli reći nešto više o prvom pedelu zagrebačkog sveučilišta jer se spisi najviše odnose na njegovo umirovljenje te zahtjeve njegove supruge Amalije Herceg s kojom je imao troje djece za dodjelu njegove mirovine i novčanu pripomoć nakon što je Herceg preminuo.²¹ Ipak, jedan dokument iz 1894. rektora Vinka Dvořáka pokazuje da Herceg posljednjih sedam godina nije više bio sposoban obavljati dužnosti pedela zbog čega je senat predlagao Zemaljskoj vladi 1887. da ga umirovi, što je tražio i sam Herceg ali prijedlog nije bio prihvaćen.²² U dopisu rektor Dvořák ističe da se sveučilišnom pedelu Hercegu radi nepouzdanosti ne mogu više povjeravati poslovi novčane naravi kao ni poslovi nadzora imovine Sveučilišta.²³ Prvi pedel zagrebačkog sveučilišta umirovljen je u srpnju 1894. godine.²⁴

Godine 1894. napravljene su izmjene *Zakonskog članka ob ustrojstvu sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu* iz 1874. godine. Tako čl. 32 nije više taksativno navodio tko sve spada u činovnike, dok je čl. 36 o pravima i imenovanju činovnika i podvornika ostao neizmijenjen. Prema čl. 76, plaća pedela iznosila je 500 forinti uz pravo na slobodan stan, drva i sedam petogodišnjih doplataka po 25 forinta.²⁵ Od ak. god. 1894/1895. pedel je bio Andrija Kišur, također posjednik ratne kolajne; bio je zaposlen i zapisan pod rubrikom „podvorničko osoblje“. S obzirom na (vojno) odlikovanje, što je bilo najviše

18 *Spomenica na svetčano otvaranje Kralj. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu, prvoga Hrvatskoga, dana 19. listopada 1874*, Zagreb 1875, 54-55.

19 *Akademičke oblasti, osoblje i red predavanja na k. Sveučilištu Franje Josipa u Zagrebu u ljetnom poljeću 1875*, Zagreb 1875, 10.

20 *Akademijske oblasti, osoblje i red predavanja na kr. Sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu u ljetnom poljeću 1885/86*, Zagreb 1886, 14.

21 Sveučilište u Zagrebu (dalje: UNIZG), Zbirka personalnih spisa zaposlenika Sveučilišta u Zagrebu 1874-1946, HR-UNIZG-9. Dosje Jakov Herceg, kutija F55k2. Molba za potporu Amalije Herceg, udovice sveučilišnog pedela, Zagreb 16. 3. 1918.

22 HR-UNIZG-9. Zbirka personalnih spisa zaposlenika Sveučilišta u Zagrebu 1874-1946. Dosje Jakov Herceg, kutija F55k2. Dopis rektora Vinka Dvořáka Zemaljskoj vladi, odjelu za bogoštovje i nastavu, Zagreb 9. 7. 1894.

23 Isto.

24 HR-UNIZG-9. Zbirka personalnih spisa zaposlenika Sveučilišta u Zagrebu 1874-1946. Dosje Jakov Herceg, kutija F55k2. Umirovljenje sveučilišnog pedela Jakova Hercega, broj 9019-1894, Zagreb 11. 7. 1894.

25 *Spomenica o 25-godišnjem postojanju Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu*, Zagreb 1900, 213.

priznanje koje građanin može dobiti, može se zaključiti da su prvi pedeli zagrebačkog sveučilišta (Herceg i Kišur) bili hrabre osobe i/li su imali iznimne vojne zasluge tijekom službe u vojsci. Za vrijeme jugoslavenske monarhije pedel je ponovno bio zaposlen u sveučilišnoj pisarnici.

Postojala je tradicija da vladar svakom sveučilištu koje je osnovao ili reformirao daruje insignije s kojima se izlazi u javnost samo u svečanim prigodama. Jedno od njih bilo je posebno, masivno veliko žezlo koje je nosio pedel prateći rektora za vrijeme svečanih ceremonija kao što su to bile polaganje prisege prigodom instalacije novog rektora te prigodom doktorskih promocija počevši od onih prvih koje su se dogodile 23. prosinca 1877. u velikoj dvorani tadašnje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti na Gornjem gradu jer sveučilište, tada smješteno na Katarininu trgu, nije imao aulu. Tada su promovirani u doktore prava Robert pl. Vernić-Turanjski i Franjo Slama, a na stupanj doktora bogoslovlja Aleksandar Šmit. U povjerenstvima za promociju prvih doktora Sveučilišta u Zagrebu bili su rektor Konstantin pl. Vojnović, dekan Pravnog fakulteta Jaromil Hanel, dekan Bogoslovnog fakulteta Josip Stadler, promotori profesori Stjepan Spevec, Aleksandar Bresztyenszky i Antun Kržan. Promociji je osobno nazočio i ban Mažuranić. Uoči početka promocije u dvorani pedel sa žezlom predvodio je povorku iza koje su išli rektor, dekan Havel i promotor Spevec.²⁶ Godine 1882. sveučilište se smjestilo u zgradi na tadašnjem Sajmišnom trgu u kojoj se nalazi i danas na Trgu Republike Hrvatske 14. U suterenu zgrade nalazili su se stanovi u kojima su živjeli pedel i podvornici što upućuje na to da su bili zaduženi za održavanje zgrade kao i na obavljanje drugih svakodnevnih sitnih poslova. Prema projektu iz 1882. pedel je imao svoju radnu prostoriju na prvom katu zgrade gdje je bio smješten Pravni fakultet.²⁷

Prilikom sudjelovanja u sveučilišnim ceremonijama pedel je imao svečanu odoru. Njezino porijeklo nastanka je iz sredine 19. stoljeća.²⁸ Pedel je bio odjeven u tešku, zlatom izvezenu odoru, izvana crne, iznutra crvene boje. Dolama je bila crvene boje, a unutarnji kaput i hlače bili su tamnoplave boje, dok su čizme s ostrugama bile crne. Kalpak je bio tamnoplave boje, podstavljen crvenim satenom s kožnim rubovima uređen visokom perjanicom. Unutarnja odjeća zajedno s tamnoplavim kalpakom, perjanicom i resama čuva se u Hrvatskom školskom muzeju u Zagrebu. Nosio je i hrvatsku sablju iz 17. i 18. stoljeća te kožni remen na kojem je visjela.²⁹ Imao je i bijele rukavice.

26 „Prve promocije doktorah na hrvatskom sveučilištu“, *Narodne novine* br. 294, Zagreb 24. prosinca 1877, 663.

27 Mladen Perušić, „Arhitektonska povijest zgrade Sveučilišta 1856-1956“, u: *Zgrada Sveučilišta u Zagrebu: postojanost i mijene*, ur. Snješka Knežević, Zagreb 2010, 104.

28 *Hrvatski školski muzej 1901-2001. Stalni postav*, Zagreb 2001, 182.

29 Vesna Marija Potočić – Ivo Soljačić – Zlatka Mencl-Bajs, „The History of the Dress Code at the University of Zagreb – From Jesuit Talers to Newly Designed Academic Gowns“, *Costume-The Journal of the Costume Society*, 42 (1), 2008, 101-110.

Uvećana arhivska fotografija pedela u svečanoj odori iz 1930-ih nalazi se danas u sobi rektora.³⁰

Prvi počasni doktorat Sveučilišta u Zagrebu dodijeljen je profesoru Tadiji Smiči-klasu 20. prosinca 1913. godine. Zbog Smičiklasove bolesti promocija je održana u njegovom stanu. U sveučilišnom su izaslanstvu bili rektor Eduard Lovrić, dekan Mu-droslovnog fakulteta Julije Golik, promotor profesor Gustav Janeček i pedel Andrija Kišur sa sveučilišnim insignijama.³¹

Istražujući dodjele počasnih doktorata zagrebačkog sveučilišta Ivan Mirnik detalj-no je opisao način redovitih doktorskih promocija. Vidljiva je uloga pedela pozivajući se na *Akademčke propise*.

„Redovita doktorska promaknuća odvijala su se tako, da je pedel u svojoj svečanoj odori uveo kandidata u svečanu dvoranu (aula magna), tako da je pritom žezlo spustio pred rektorom. Zatim je napustio dvoranu kako bi uveo dekana fakulteta na kojem je kandi-dat obranio doktorski rad te kandidatova promicatelja. Čim su svi zauzeli svoja mjesta s jedne strane stola, s druge je strane pedel sa žezlom stao uz kandidata, koji je stajao sučelice rektoru. Rektor je održao kratak govor na latinskom, objašnjajući kandidatu važnost toga obreda. Nakon toga došla su na red obećanja (sponsije), također na latin-skom jeziku, pri čemu je promicatelj pročitao propisana pitanja, na koja je kandidat da-vao odgovore, polažući desnicu na krunu na vrhu žezla, koje mu je pružio pedel. Nepo-sredno prije kraja ceremonije kandidat bi izrazio svoju zahvalnost, također propisanim latinskim riječima. Tada je kandidat pristupio rektoru, koji mu je pružio ruku, a nakon toga mu je promicatelj uručio doktorsku diplomu. Promaknuće je okončano time da je pedel, noseći žezlo u rukama naslonjeno preko desnog ramena, izveo iz dvorane rektora, dekana i promicatelja.“³²

Pored doktorskih promocija ak. god. 1894/1895. odobrenjem cara i kralja Franje Josipa I. te naredbom Zemaljske vlade, koju je potpisao ban Khuen-Héderváry, uvedena je promocija *sub auspiciis Regis*. Pripale su kandidatima koji su cjelokupno školovanje i stroge ispite položili sve s izvrsnom ocjenom. Promovirani su u posebnoj proceduri pred kraljevskim zastupnikom te su na dar primali zlatni doktorski prsten okrunjen monogramom Franje Josipa I. i urešen briljantima.³³ Svečanost je počinjala tako da su kraljevskog zastupnika kandidat i sveučilišni pedel dočekivali na vratima Sveučilišta, nakon čega je u pratnji članova Senata dolazio do svog mjesta.³⁴ Bilo je ukupno četrna-est takvih promocija u razdoblju od 1897. do 1914. godine. Dva rektora zagrebačkog sveučilišta, Ladislav Polić i Marko Kostrenčić, dobitnici su tog najvišeg priznanja.³⁵

30 Mario Beusan, „Obnova interijera“, u: *Zgrada Sveučilišta u Zagrebu: postojanost i mijene*, ur. Snješka Knežević, Zagreb 2010, 226.

31 Ranka Franz-Štern, „Počasni doktori Sveučilišta u Zagrebu“, *Hrvatska revija*, 4, 2019, 40-42.

32 Ivan Mirnik, „Počasni doktorat Zagrebačkog sveučilišta Frani Buliću“, *Tkalčić: godišnjak Društva za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije*, 17, 2013, 618-619.

33 Ivan Mirnik, „Insignije Sveučilišta u Zagrebu“, u: *Sveučilište u Zagrebu 350 godina 1669-2019*, ur. Mirjana Polić Bobić, Zagreb 2019, 643.

34 Tihana Luetić, *Studenti Sveučilišta u Zagrebu (1874-1914)*, Zagreb 2012, 191.

35 Ivan Mirnik, „Insignije Sveučilišta u Zagrebu“, 643.

Pored sudjelovanja u sveučilišnim ceremonijama, radne dužnosti pedela zagrebačkog sveučilišta administrativne naravi taksativno je naveo njegov tadašnji prorektor Marko Kostrenčić u dopisu Ministarstvu prosvete Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 26. lipnja 1926. godine. U dopisu se ističe da služba pedela zahtijeva veću pismenost i povjerenje u odnosu na služitelje koji rade fizičke poslove. Navedeno je da pedel prima i izdaje svu novčanu i listovnu poštu, poštu studenata, daje informacije, zatim – da je odgovoran za red i čistoću u zgradama, da vrši nadzor nad služiteljima te im izdaje naloge i upute.³⁶

Unatoč uvriježenom mišljenju da pedel sudjeluje samo u sveučilišnim ceremonijama, povijest Sveučilišta u Zagrebu ukazuje i na druge događaje. Prilikom posljednjeg ispraćaja nadbiskupa i bivšeg rektora Antuna Bauera u zagrebačkoj katedrali 13. prosinca 1937. tadašnji rektor Edo Lovrić s članovima senata praćen pedelom s rektorskim žezlom i svim insignijama nazočio je pogrebu i tako odao posljednju počast Baueru kao meceni sveučilišta.³⁷ Za vrijeme Austro-Ugarske rektor i dekani, svi s lancima oko vrata od kojih je rektorov bio najveći, išli su u Tijelovskoj procesiji neposredno iza hrvatskog bana odjevenog u raskošnu, draguljima posutu magnatsku odoru, zvanu menten, s kalpakom i orlovim perom na glavi. Pedel je stupao s njihove lijeve strane noseći žezlo.³⁸ Običaj da rektor zagrebačkog sveučilišta i dekani sudjeluju u Tijelovskoj procesiji nastavljen je i u međuratnoj Jugoslaviji, također uz nazočnost pedela, kao i za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske.³⁹

Žezlo se uvijek nosilo prigodom svećanih ceremonija samo u Zagrebu, izuzev dvije iznimke. Prvi se put to dogodilo za vrijeme trajanja Prvoga svjetskoga rata, točnije 30. siječnja i 1. veljače 1916. kada su na talijanskom (Sočanskom) bojištu u svojim stožerima svećano promovirani za počasne doktore zagrebačkog sveučilišta nadvojvoda Eugen Habsburški i general Svetozar Borojević. U sveučilišnoj su delegaciji bili rektor Fran Barac, dekan Pravnog fakulteta Milorad Stražnicki, promotor profesor Josip Šilović i pedel Andrija Kišur odjeven u svećanu pedelsku odoru i sa žezlom u ruci.⁴⁰ Nakon svećane promocije nadvojvoda Eugen poslao je pedelu Kišuru zlatni sat kao uspomenu na događaj u kojem je sudjelovao.⁴¹

Uskoro je Kišur, nakon što se u proljeće 1916. razbolio, predao molbu za umirovljenje. U zbirci personalnih spisa zaposlenika Sveučilišta u Zagrebu 1874-1946, koja se čuva u sveučilišnom arhivu, njegov dosje nažalost nedostaje. Unatoč tome, Kišurovo se ime redovito spominjalo u *Akademičkim oblastima, osoblju i redovima predavanja* koje je objavljivalo Sveučilište, kao i u djelima hrvatske historiografije na temu dodjela

36 HR-UNIZG-9. Zbirka personalnih spisa zaposlenika Sveučilišta u Zagrebu 1874-1946. Dosje Ignjat Koluder, kutija F44k2. Molba prorektora Marka Kostrenčića Ministarstvu prosvete u Beogradu, broj 2681.1926, Zagreb 26. juna 1926.

37 „Sveučilišne vijesti“, *Alma mater Croatica* (Zagreb), 1 (5), 1938, 156.

38 Ivan Mirnik, „Insignije Sveučilišta u Zagrebu“, 641.

39 Fotografije se nalaze u prilogu ovoga rada.

40 Ivan Mirnik, *Dvostruki počasni doktorat Zagrebačkoga sveučilišta 1916. godine*, Zagreb 2012.

41 Isto, 27.

počasnih doktorata zagrebačkog sveučilišta. Prema sveučilišnim arhivskim izvorima, Kišura je na mjestu pedela odlukom Akademickog senata od 21. listopada 1916. (br. 662) privremeno zamijenio sveučilišni podvornik Ivan Šklebar koji je tu dužnost počeo vršiti odmah nakon što se Kišur razbolio i umirovio. Godišnja plaća pedela iznosila je 1000 kruna, imao je pravo na odjevni paušal od 120 kruna te je imao pravo na stan u naravi, drva i sedam petogodišnjih doplataka od 50 kruna.⁴² Prije stupanja na novu službeničku dužnost Šklebar je morao potpisati prisegu vjernosti caru i kralju Franji Josipu I. te da će biti marljiv, dobar i vrijedan službenik. U Šklebarovom službeničkom dosjeu nalazi se i njegova položena prisega od 10. studenog 1916. – dao ju je kao novoimenovani sveučilišni pedel u privremenom svojstvu uz nazočnost i potpise dva svjedoka. Šklebar je kao katolik potpisao da se zaklinje „živim Bogom, blaženom djevicom Marijom i svim svetci božjim“.⁴³

S obzirom da Šklebar nije mogao obavljati dvije radne dužnosti na Sveučilištu, Akademicki senat je 15. travnja 1919. raspisao natječaj za sveučilišnog pedela na koji se javio Ignjat Koluder, dotadašnji sveučilišni vratar.⁴⁴ Odlukom senata od 14. lipnja 1919. (broj 485) za sveučilišnog je pedela bio imenovan Ignjat Koluder, dotad zaposlen u sveučilišnoj pisarnici.⁴⁵ Prije nego što je postao pedel, Koluder je bio zaposlen u grupi podvorničkog osoblja; od 1906. godine radio je kao sveučilišni podvornik, točnije sveučilišni vratar. U povijesti zagrebačkog sveučilišta Koluder je zabilježen kao najdugovječiji sveučilišni pedel. Rođen je 22. srpnja 1872. u Popovu Dolu nedaleko Klinča Sela. Služio je aktivno u vojsci, u 12. ulanskoj pukovniji od 1. listopada 1893. do 30. svibnja 1906. Odatle je izašao kao narednik. Odlukom Akademickog senata od 21. svibnja 1906. (broj 257/906) postavljen je za podvornika zagrebačkog sveučilišta. Za vrijeme Prvoga svjetskog rata bio je mobiliziran kao narednik u 25. domobransku pješачku pukovniju (27. srpnja 1914 – 16. ožujka 1917).⁴⁶ U njegovu službeničkom dosjeu nalaze se i dvije položene prisege vjernosti kraljevima iz srbijanske dinastije Karađorđević: Petru I. (1919) i Aleksandru (1927) koje je dao kao sveučilišni pedel.⁴⁷ Sadržaj

42 HR-UNIZG-9. Zbirka personalnih spisa zaposlenika Sveučilišta u Zagrebu 1874-1946. Dosje Ivan Šklebar, kutija F27k1. Pedel sveučilišni, privremeno imenovanje broj 662./1916, Zagreb 10. studenoga 1916.

43 HR-UNIZG-9. Zbirka personalnih spisa zaposlenika Sveučilišta u Zagrebu 1874-1946. Dosje Ivan Šklebar, kutija F27k1. Zakletva Ivana Šklebara, Zagreb 10. studenoga 1916.

44 HR-UNIZG-9. Zbirka personalnih spisa zaposlenika Sveučilišta u Zagrebu 1874-1946. Dosje Ignjat Koluder, kutija F44k2. Molba Ignjata Koludera Akademickom senatu da ga imenuje za sveučilišnog pedela, Zagreb 13. 5. 1919.

45 HR-UNIZG-9. Zbirka personalnih spisa zaposlenika Sveučilišta u Zagrebu 1874-1946. Dosje Ignjat Koluder, kutija F44k2. Službenički list Koluder Ignac.

46 HR-UNIZG-9. Zbirka personalnih spisa zaposlenika Sveučilišta u Zagrebu 1874-1946. Dosje Ignjat Koluder, kutija F44k2. Izvod iz službeničkog lista Koludera Ignaca pedela sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 20. 3. 1936.

47 HR-UNIZG-9. Zbirka personalnih spisa zaposlenika Sveučilišta u Zagrebu 1874-1946. Dosje Ignjat Koluder, kutija F44k2. Zakletva Ignjata Koludera, Zagreb 24. lipnja 1919, Zakletva Ignjata Koludera, Zagreb 27. 8. 1927.

tekstova prisega bio je djelomično različit iako je bit ostala ista. Koluder je potpisao da se kralju Petru I. zaklinje „živim Bogom, blaženom djevicom Marijom i svim svetci božjim“, dok se kralju Aleksandru zakleo „svemogućim Bogom“.⁴⁸ Koluderova zakletvu vjernosti kralja Petru I. potpisala su dva svjedoka, dok je kralju Aleksandru zakletva bila bez potpisa svjedoka.⁴⁹ Godišnje ocjene njegovog rada od 1925. do 1938. bile su vrlo dobar i/li odličan.⁵⁰ Koludеров radni položaj pedela mijenjao se s promjenama država. U prvim je godinama jugoslavenske monarhije njegov položaj bio degradiran. Tako je primjerice u financijskom smislu 1921. njegova plaća kao sveučilišnog pedela iznosila 1000 dinara dok je podvornička bila 1140 dinara što je bilo u neskladu s obzirom da je pedel dotad uvijek imao veću plaću od podvornika. To je ispravljeno 1922. kada je plaća povećana na 1300 dinara te je pedel bio razvrstan pod zvaničnike (danas bi to odgovaralo položaju namještenika).⁵¹ Godine 1923. donijet je *Zakon o činovnicima i drugim službenicima građanskog reda* koji je dijelio državne službenike na: činovnike, zvaničnike i služitelje, dok je kontraktualne službenike ili dnevničare svrstavao izvan kruga činovnika, propisujući da se njihova prava uređuju ugovorom.⁵² Tada je mjesto pedela razvrstano u zvanje služitelja čime je Koluder ponovno jedini degradiran iako su svi njegovi kolege podčasnici dobili zvanje manipulativnog činovnika. Unatoč vlastitim molbama,⁵³ kontinuiranoj potpori uprave Sveučilišta i preporukama da ga se razvrsta u akcesista ili barem zvaničnika⁵⁴ te unatoč položenom državnom stručnom ispitu iz arhivske struke (1937)⁵⁵ nadležno ministarstvo odbijalo je Koludera razvrstati u zvaničnika pozivajući se na *Zakon o ustrojstvu Sveučilišta iz 1874.* da pedel ne spada u činovnike jer ga nije imenovao ban, već Akademski senat, kao i da nije imao propisane uvjete *Zakona o činovnicima iz 1923.* i iz 1931. koji je državne službenike građanskog reda dijelio na činovnike, činovničke pripravnike, zvaničnike i služitelje.⁵⁶ Kao razlog odbijanju vjerojatno se uzimala i niska stručna sprema jer je Koluder imao

48 Isto.

49 Isto.

50 HR-UNIZG-9. Zbirka personalnih spisa zaposlenika Sveučilišta u Zagrebu 1874-1946. Dosje Ignjat Koluder, kutija F44k2. Službenički list Koluder Ignjac.

51 HR-UNIZG-9. Zbirka personalnih spisa zaposlenika Sveučilišta u Zagrebu 1874-1946. Dosje Ignjat Koluder, kutija F44k2. Ignjat Koluder – pedel na sveučilištu Srba, Hrvata i Slovenaca – prevedenje na dinarsku plaću, Broj 5272/1922. Zagreb 18. ožujka 1922.

52 Ivo Borković, „O pojmu službenika“, *Hrvatska i komparativna javna uprava*, 1 (2), 1999, 208.

53 HR-UNIZG-9. Zbirka personalnih spisa zaposlenika Sveučilišta u Zagrebu 1874-1946. Dosje Ignjat Koluder, kutija F44k2. Molba Ignjata Koludera Ministarstvu prosvjete, Zagreb 1. jula 1925.

54 HR-UNIZG-9. Zbirka personalnih spisa zaposlenika Sveučilišta u Zagrebu 1874-1946. Dosje Ignjat Koluder, kutija F44k2. Molba prorektora Marka Kostrenčića Ministarstvu prosvete u Beogradu, broj 2681.1926, Zagreb 26. juna 1926, Prijedlog rektora odjelu za prosvjetu Banovine Hrvatske, Zagreb 3. 11. 1940.

55 HR-UNIZG-9. Zbirka personalnih spisa zaposlenika Sveučilišta u Zagrebu 1874-1946. Dosje Ignjat Koluder, kutija F44k2. Uvjerjenje Komisije za drž. stručni ispit tehničkog osoblja Univerziteta u Zagrebu, broj: 16 – 1937, Zagreb 27. Studenoga 1937.

56 HR-UNIZG-9. Zbirka personalnih spisa zaposlenika Sveučilišta u Zagrebu 1874-1946. Dosje Ignjat Koluder, kutija F44k2. Odluka Ministarstva prosvete Kraljevine Jugoslavije, P.Br. 50699737,

samo osnovnu (pučku) školu zanemarujući položeni državni stručni ispit iz arhivistike. Molbu za imenovanje manipulativnim činovnikom Koluder je podnosio kao sveučilišni pedel uz potporu uprave Sveučilišta (rektora Stjepana Ivšića pismeno i usmeno) i za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske, uoči svoga odlaska u mirovinu.⁵⁷ Ministarstvo nastave 1941. i 1942. također je odbilo njegove prijedloge te donijelo odluku da se Koluder umirovi i razriješi dužnosti pedela.⁵⁸ U konačnici, odredbom poglavnika Nezavisne Države Hrvatske Ante Pavelića od 4. prosinca 1942. (br. 114687-1942) Koluder je imenovan za činovnika Sveučilišta koje je tada nosilo službeni naziv Hrvatsko sveučilište u Zagrebu. Mjesec dana nakon izbora u činovnika (4. siječnja 1943) Koluder je umirovljen.⁵⁹ Najdugovječniji pedel sveučilišta preminuo je 19. ožujka 1944. u Zagrebu gdje je i pokopan na groblju Mirogoj.

Položaj pedela u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj bio je reguliran *Zakonskom odredbom o Hrvatskom sveučilištu* iz listopada 1941. godine. U njezinu članku 109 navodi se da pedeli ulaze među upravno i tehničko osoblje te su svrstani pod činovnike, koji moraju imati nižu srednju ili njoj ravnu stručnu školu, kao i pod doč činovnike, koji moraju imati dva razreda srednje ili niže stručne škole ili majstorski ili stručni ispit. Sve službenike i činovnike birao je Senat odnosno Fakultetsko vijeće, zavisno od mjesta zaposlenja (Rektorat Sveučilišta / fakulteti). Rektor je imenovao sve činovnike izuzev onih koji su imali fakultetske diplome i državni stručni ispit – njih je birao ministar nastave.⁶⁰

Nakon Drugoga svjetskoga rata u statutima Sveučilišta u Zagrebu koje se nastavilo razvijati povećavajući broj studija i novih fakulteta ne spominje se pedel. Za poslove doktorskih promocija bio je zadužen Odsjek za opće poslove Rektorata Sveučilišta.⁶¹ Na trećoj sjednici Sveučilišnog vijeća ak. god. 1964/1965, održanoj 13. lipnja 1964, usvojen je novi ceremonijal prigodom promocija doktora znanosti. Prvo pravilo navodi da tijekom doktorske promocije u dvorani pedel najavljuje dolazak rektora, dekana i promotora (komisije) i moli publiku i kandidate da ustanu. Zadužen za provođenje ceremonijala bio je pedel koji je bio službenik Tajništva Sveučilišta u Zagrebu te je bilo

Beograd, 29. januar 1938, Odluka banske vlasti Banovine Hrvatske odjela za prosvjetu u Zagrebu, Zagreb 5. ožujka 1941.

57 HR-UNIZG-9. Zbirka personalnih spisa zaposlenika Sveučilišta u Zagrebu 1874-1946. Dosje Ignjat Koluder, kutija F44k2. Molba rektora Stjepana Ivšića Ministarstvu nastave, broj: 7745-1941, Zagreb 23. listopada 1941, Molba rektora Stjepana Ivšića ministru nastave Stjepanu Ratkoviću, broj: 1388-1942, Zagreb 14. ožujka 1942.

58 HR-UNIZG-9. Zbirka personalnih spisa zaposlenika Sveučilišta u Zagrebu 1874-1946. Dosje Ignjat Koluder, kutija F44k2. Rješenje Ministarstva nastave, broj 49575-1941, Zagreb 25. rujna 1941, Rješenje Ministarstva nastave, broj: 22.877-1942, Zagreb 19. travnja 1942.

59 HR-UNIZG-9. Zbirka personalnih spisa zaposlenika Sveučilišta u Zagrebu 1874-1946. Dosje Ignjat Koluder, kutija F44k2. Naredba ministra narodne prosvjete Nezavisne Države Hrvatske broj 125.546-1942, Zagreb 4. siječnja 1943.

60 „Zakonska odredba o Hrvatskom sveučilištu“, *Alma mater Croatica* (Zagreb), 5 (3), 1941, 131

61 „Organizacija poslovanja i sistematizacija radnih mjesta Rektorata Sveučilišta i o radu stalnih Komisija Sveučilišnog savjeta“, *Sveučilišni vjesnik* (Zagreb), 15. 1. 1959, 13.

naloženo da mu se nabavi tamno odijelo, crne cipele i crna kravata te tri bijele košulje. Odjeća i obuća pripadale su inventaru Tajništva Sveučilišta i upotrebljavala se isključivo za doktorske promocije ili druge sveučilišne ceremonije.⁶² Ceremonijalnu dužnost pedela vršio je Fabijan Šegović koji je na Sveučilištu bio zaposlen kao dostavljač od 1963. godine.

Godine 1969. svečano je obilježena jubilarna 300. obljetnica utemeljenja Sveučilišta u Zagrebu. Središnja proslava održana je 17. i 18. prosinca 1969. u auli Sveučilišta i u Hrvatskom narodnom kazalištu. Programom središnje proslave predviđeno je sudjelovanje pedela u tradicionalnoj odori koja se od vremena završetka Drugoga svjetskog rata čuvala u Hrvatskom školskom muzeju. Dužnost pedela za tu je svečanu prigodu vršio Tomislav Sviben, koji je tu dužnost prema sveučilišnim izvorima iz 1969. vršio i ranije.⁶³ Raniji arhivski izvori iz 1920-ih i 1930-ih pokazuju da je Sviben bio sveučilišni službenik zaposlen u pisarnici kao činovnik i/li ranije kao podvornik iako postoji mogućnost da je bio i pedel.⁶⁴ Pedel je sudjelovao na svečanoj akademiji u Hrvatskom narodnom kazalištu pasivno stojeći na pozornici uz insignije, na promociji počasnih doktora u auli Sveučilišta u Zagrebu, također pasivno stojeći uz insignije Sveučilišta, kao i na predaji adresi i čestitki u sveučilišnoj auli predvođeci povorku iza koje je išao rektor Ivan Supek.⁶⁵

U povijesti modernog zagrebačkog sveučilišta pedel je imao službeničko radno mjesto. Danas u sistematizaciji radnih mjesta Rektorata Sveučilišta u Zagrebu ne postoji radno mjesto pedela, za razliku od primjerice domara ili dostavljača. Pedel je ceremonijalna dužnost. Međutim, tu dužnost ne obavlja domar, već drugi sveučilišni stručni službenici. Dana 6. veljače 1998. u auli Sveučilišta u Zagrebu održala se svečana inauguracija novog rektora, profesora Branka Jerena. Bila je to prva inauguracija rektora nakon 96 godina čime je vraćena tradicija koja je bila započela 1874/1875. godine. Inauguraciju je osmislio i vodio prof. dr. sc. Juraj Kolarić. Na čelu povorke bio je pedel Ivica Vugrinčić odjeven u tamnosivo odijelo s bijelom košuljom i tamnoplavom kravatom; nosio je žezlo u desnoj ruci. Imao je cipele smeđe boje. Nakon što je pedel ušao u aulu, udario je u pod srebrnim pedumom i rekao: „Ustanite! Ulazi *rector magnificus* s članovima sveučilišnog senata!“⁶⁶ Takav protokol zabilježen je i 5. travnja 2002. prilikom inauguracije prve rektorice Sveučilišta u Zagrebu, profesorice Helene Jasne Mencer.

62 „Novi ceremonijal za doktorske promocije“, *Sveučilišni vjesnik* (Zagreb), 1. 10. 1964, 203.

63 HR-UNIZG-11. Proslava 300. obljetnice Sveučilišta u Zagrebu 1969. Kutija 7, Zapisnik 3. sjednice Komisije za program, Zagreb 24. 9. 1969.

64 *Akademike vlasti, osoblje, ustanove i red predavanja u Sveučilištu Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u Zagrebu u zimskom poljeću 1928./29*, Zagreb 1928, 59; *Univerzitetne vlasti, osoblje, ustanove, i red predavanja u Univerzitetu Kraljevine Jugoslavije u Zagrebu u zimskom semestru 1931/1932*, Zagreb 1931, 63.

65 HR-UNIZG-11. Proslava 300. obljetnice Sveučilišta u Zagrebu 1969. Kutija 7, Zapisnik 6. sjednice Komisije za program, Zagreb 30. 9. 1969.

66 „Svečana učastba novog rektora Sveučilišta u Zagrebu prof. dr. sc. Branka Jerena“, *Sveučilišni vjesnik* (Zagreb), 44 (1), 1998, 3-20.

Pedel je bio obučen u crno svečano odijelo s tamnom košuljom i crnom kravatom.⁶⁷ Dužnost pedela Vugričić je obavljao od 1988. kada je zamijenio Fabijana Šegovića. Nakon što su promocije doktora znanosti (i umjetnosti) premještene u Hrvatsko narodno kazalište (u rujnu 2008) pedel je bio odjeven u akademsku odoru. Sve do tada pedel je bio odjeven u odijelo i nosio košulju s kravatom, što je bilo u skladu sa sveučilišnim pravilima još od socijalizma kada je takav način odijevanja dominirao u društvu. O svečanoj akademskoj odjeći počelo se razmišljati za vrijeme rektora Zvonimira Šeparovića koji je u svom govoru povodom Dana Sveučilišta 19. listopada 1989, kada se obilježavala 320. obljetnica utemeljenja Sveučilišta u Zagrebu, podsjetio na važnost tradicije, ističući kako je već prethodni rektor Vladimir Stipetić za potrebe zagrebačke Univerzije i proslavu 900. obljetnice utemeljenja Sveučilišta u Bologni dao izraditi svečanu akademsku odoru koju je za te prigode nosio, najavljujući da će od 1989. rektor, prorektori, dekani i promotori imati svečanu odoru prilikom sveučilišnih ceremonija.⁶⁸ Akademski odora počela se nositi za vrijeme rektora Marijana Šunjića (ponekad je rektor nosio i akademsku kapu, op. a), a prvo javno predstavljanje novih akademskih odora rektora i prorektora bilo je 16. rujna 1998. u povodu dodjele počasnog doktorata Sveučilišta u Zagrebu bivšoj premijerki Ujedinjenog Kraljevstva Margaret Thatcher.⁶⁹ Izradu novih svečanih akademskih odora obavio je Zavod za odjevnju tehnologiju Tekstilno-tehnološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Oblikovana akademski odora sveučilišnih dužnosnika kao temelj oblika uzet je talar utemeljitelja Sveučilišta (isusovaca). Odora je ukrašena širokim vezanim vrpčama na kojima je motiv pleterne vezene ornamentike te logotipa Sveučilišta. Vrsta veza i boja orukvice označavaju akademski stupanj nositelja odore.⁷⁰ Crvena orukvica predstavlja rektora, srebrna prorektora, plava dekana fakulteta. Jedine riječi koje sveučilišni pedel još izgovara jesu na latinskom: „Hora est“. Iznimka je Sveučilište u Groningenu gdje pedel izgovara „Hora finita!“ jer se smatra da su te riječi ispravnije.⁷¹

Dana 14. listopada 2014. u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu održala se svečana inauguracija novog rektora Damira Borasa. Na čelu povorke bio je pedel Marin Rak koji je u desnoj ruci nosio žezlo; bio je odjeven u crnu akademsku odoru s crnom orukvicom izrađenom od prozračne vunene tkanine, a na prednjem je dijelu odore s njegove lijeve strane reljefno izvezen logotip Sveučilišta u Zagrebu, osobito vidljiv u igri svjetla, čime odora zadržava doličnost. Ispod akademske odore Rak je nosio bijelu

67 „Svečana inauguracija rektorice Sveučilišta u Zagrebu prof. dr. sc. Helene Jasne Mencer“, *Sveučilišni vjesnik* (Zagreb), 48 (1-4), 2002, 3-17.

68 Referat rektora Sveučilišta u Zagrebu dr. Zvonimira Šeparovića podnesen na svečanoj sjednici Znanstveno-nastavnog vijeća i Skupštine Sveučilišta u Zagrebu na Dan Sveučilišta 19. listopada 1989. godine, *Sveučilišni vjesnik* (Zagreb), vol. XXXV. No. 532-534, 31. 12. 1989, 18.

69 HR-UNIZG-10. Zbirka fotografija Sveučilišta u Zagrebu (1890-2020). Margaret Thatcher (1925-2013) – počasni doktorat na području društvenih znanosti 16. rujna 1998. 10.1.85.

70 Potočić – Soljačić – Mencl-Bajs, „The History of the Dress Code at the University of Zagreb“, 101-110.

71 <https://www.levendergoedgroningen.nl/alle-verhalen/hora-finita-de-groninger-pedel> (posjet 13. 5. 2022)

košulju s tamnoplavom kravatom.⁷² Tijekom pisanja ovog članka, 18. listopada 2022. održana je u Hrvatskom narodnom kazalištu svečana inauguracija novog rektora Sveučilišta u Zagrebu, 84. po redu izabranog u modernoj povijesti Sveučilišta – prof. dr. sc. Stjepan Lakušić je prvi rektor s Građevinskog fakulteta. U skladu s protokolom, povorku koja je išla od zgrade Sveučilišta do zgrade Hrvatskoga narodnog kazališta predvodio je pedel Rak. U desnoj je ruci nosio veliko žezlo. Bio je odjeven u crnu akademsku odoru. Iza pedela su prvo išli rektor na odlasku Boras, koji je na sebi imao rektorski lanac, i novi rektor Lakušić, a iza njih dvojice prorektori, dekani fakulteta i članovi Senata. Dužnost pedela Rak obavlja od 2008. kada je zamijenio Vugrinčića.

U recentnoj povijesti Sveučilišta, prilikom svečanih promocija doktora znanosti i umjetnosti znalo se dogoditi da povorku predvode i dva sveučilišna pedela. U skladu s novim protokolom prilikom svečanih promocija doktora znanosti i umjetnosti 17. travnja 2016. kandidati su bili odjeveni u svečane odore (toge) i imali akademske kape te su od zgrade Sveučilišta do zgrade Hrvatskoga narodnog kazališta došli u dvjema povorkama koje su predvodila dvojica sveučilišnih pedela. Zbog ceremonije je između 9.20 i 9.30 sati te između 13.20 i 13.30 sati kratkotrajno bio obustavljen promet na sjevernoj strani tadašnjeg Trga maršala Tita (danas Trg Republike Hrvatske). Pedel Marin Rak nosio je veliko žezlo, dok je drugi pedel bio Tomislav Vuković, koji je nosio staro žezlo. Obojica su bili odjeveni u akademske odore ispod kojih se vidjela bijela košulja s kravatom. Prema zgradi Hrvatskoga narodnog kazališta desetak minuta kasnije kretala se povorka prorektora i dekana predvođena rektorom Borasom koji je bio između dvojice pedela. Povorka je prvo došla do Zdenca života, gdje je organizirano fotografiranje. Nakon toga je povorka u zgradu Hrvatskoga narodnog kazališta ušla na glavni ulaz.⁷³ Takav protokol primjenjuje se i danas prilikom svečanih promocija doktora znanosti i umjetnosti.

Pored radnog mjesta sveučilišnog pedela povijest Sveučilišta u Zagrebu bilježi da su i pojedine njegove sastavnice imale pedela. Razvoj i širenje modernog Sveučilišta doveli su 1919. do osnivanja Visoke veterinarske škole koja je 1924. postala Veterinarskim fakultetom. Prema arhivskim izvorima, u toj je visokoškolskoj ustanovi odlukom profesorskog vijeća dužnost pedela od 1. veljače 1922. vršio Srdjan Vukadinović. Godišnja plaća iznosila je te godine 1000 dinara te je imao pravo na odjevni paušal od 150 dinara kao i pravo na osobni dodatak i doplatak. Bio je zaposlen u pisarnici.⁷⁴ Između ostalog, njegova radna dužnost bila je izdavanje knjiga u fakultetskoj knjižnici nastavnicima i stručnim suradnicima.⁷⁵ U službeničkom dosjeu Vukadinovića nalazi se i njegova

72 HR-UNIZG-10. Zbirka fotografija Sveučilišta u Zagrebu (1890-2020). Foto album svečana inauguracija rektora prof. dr. sc. Damira Borasa 14. 10. 2014. 10.4.23.

73 HR-UNIZG-10. Zbirka fotografija Sveučilišta u Zagrebu. Foto album svečana promocija doktora znanosti 10.4.25.

74 HR-UNIZG-9. Zbirka personalnih spisa zaposlenika Sveučilišta u Zagrebu 1874-1946. Dosje Srdjan Vukadinović, kutija F32k1. Vukadinović Srdjan, imenovanje pedelom, broj 100/1922, Zagreb 8. veljače 1922.

75 Vesna Pavičić, *Povijest i razvoj centralne knjižnice Veterinarskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, Zagreb 2020, 6.

položena prisega vjernosti kralju Aleksandru Karađorđeviću od 1. veljače 1922. koju je dao kao pedel fakulteta. Vukadinović je potpisao da se zaklinje „svemogućim Bogom“.⁷⁶ Njegovo radno mjesto je 1924. razvrstano u služitelje.⁷⁷ Odlukom pomoćnika ministra prosvjete od 25. travnja 1929. promaknut je u zvaničnika fakulteta.⁷⁸ Nakon toga više se nije spominjao kao pedel. Godine 1918. osnovana je Tehnička visoka škola u Zagrebu, u kojoj je 1919. započela nastava na četiri odsjeka. Ona je 1926. kao Tehnički fakultet ušla u sastav Sveučilišta. Izvori pokazuju da je u ak. god. 1931/1932. dužnost pedela na tom fakultetu vršio Franjo Čanaki.⁷⁹ Pedel se spominjao i na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u ak. god. 1956/1957.⁸⁰ Međutim, ti navedeni primjeri bili su više iznimka nego pravilo jer je njihov posao pedela bio samo administrativne naravi, odnosno nisu sudjelovali i u sveučilišnim ceremonijama.

Zaključno, u povijesti Sveučilišta u Zagrebu pedel je našao svoje radno mjesto, pogotovo za vrijeme sveučilišnih ceremonija za vrijeme Austro-Ugarske. U to je doba njegova uloga bila nezaobilazna. Tradicija je nastavljena za vrijeme jugoslavenske monarhije te Nezavisne Države Hrvatske, dok za vrijeme socijalističke Jugoslavije pedelska dužnost zadržala je svoj značaj ali s nešto slabijim intenzitetom. Međutim, prigodom proslave 300. obljetnice Sveučilišta u Zagrebu posuđena je svečana pedelska odora koja se čuva u Hrvatskom školskom muzeju čime se podsjetilo na tradiciju postojanja pedela i njegovu (radnu) ulogu na Sveučilištu koja je počela 1875. godine. Pedel je bio sveučilišni službenik i/ili namještenik, zaposlen kao pedel u sveučilišnoj pisarnici ili u grupi podvorničkog osoblja, a obavljao je poslove administrativne naravi. Brinuo se za održavanje zgrade i vršio nadzor nad služiteljima. Prema tadašnjoj sistematizaciji radnih mjesta, pedel i podvornik bili su odvojena zanimanja. Sveučilišni arhivski izvori govore da su nekad i podvornici vršili dužnost pedela što ne iznenađuje jer je lingvistički riječ o sinonimima. Obično se to događalo kada je pedel bio na godišnjem odmoru ili bolovanju. Unatoč tome, sveučilišni pedel uživao je bolji položaj od sveučilišnog podvornika kojem je bio nadređen izdajući naredbe i vršeći nadzor nad podvornicima. Od 1882. pedeli su živjeli u stanovima koji se nalaze u zgradi sveučilišta. Njihovom zaštitnicom smatra se sv. Lucija. Prosječno je pedelska dužnost trajala dvadesetak godina (Herceg, Kišur, Koluder, Šegović, Vugrinčić). U Republici Hrvatskoj sveučilišni pedel ima ceremonijalnu dužnost tijekom sudjelovanja u sveučilišnim ceremonijama kao što

76 HR-UNIZG-9. Zbirka personalnih spisa zaposlenika Sveučilišta u Zagrebu 1874-1946. Dosje Srdjan Vukadinović, kutija F32k1. Vukadinović Srdjan, pedel zaprisegnut, broj 571/1922, Zagreb 10. travnja 1922.

77 HR-UNIZG-9. Zbirka personalnih spisa zaposlenika Sveučilišta u Zagrebu 1874-1946. Dosje Srdjan Vukadinović, kutija F32k1. Rešenje Ministarstva prosvete Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. P. Broj: 3.016. Beograd 9. aprila 1924.

78 HR-UNIZG-9. Zbirka personalnih spisa zaposlenika Sveučilišta u Zagrebu 1874-1946. Dosje Srdjan Vukadinović, kutija F32k1. Odluka pomoćnika ministra prosvete Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. PBr. 5429. Beograd 25. aprila 1929.

79 *Univerziteteske vlasti, osoblje, ustanove i red predavanja u Univerzitetu Kraljevine Jugoslavije u Zagrebu u zimskom semestru 1931/1932*, Zagreb 1931, 65.

80 *Red predavanja u zimskom i ljetnom semestru školske godine 1956-57*, Zagreb 1956, 383.

su inauguracija novog rektora, promocija počasnih doktorata te promocija doktora znanosti i umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu. Zaposlen je na stručnom radnom mjestu u Rektoratu.

Popis pedela Sveučilišta u Zagrebu

1875–1894. Jakov Herceg
1894–1916. Andrija Kišur
1916–1919. Ivan Šklebar
1919–1943. Ignjat Koluder
1969. Tomislav Sviben
1964–1987. Fabijan Šegović
1988–2008. Ivica Vugrinčić
2008– Marin Rak
2016– Tomislav Vuković

SUMMARY

The beadles of the University of Zagreb

The author analyzes and presents the beadles of the University of Zagreb from 1875 to the present day on the basis of university archives, university press and relevant literature. These are university administrative officials whose role was unavoidable during university ceremonies such as the inauguration of the new rector and doctoral promotion. The paper considers their position and work at the University of Zagreb. They took care of the maintenance of the University building and supervised the servants. They received and issued all cash and paper mail, student mail, and provided information. During the solemn ceremonies, the beadle led the processions carrying the rector's scepter, which represents the university's insignia. When participating in university ceremonies, the beadle wore a formal uniform. Before starting official duties, he had to sign an oath of loyalty to the ruler and that he would be a diligent, good and valuable official. After the Second World War, the position of beadle is no longer mentioned in the statutes of the University of Zagreb. On average, the beadle duty lasted about 20 years. Today, the university beadle has a ceremonial duty during participation in university ceremonies such as the inauguration of the new rector, the promotion of honorary doctorates, and the promotion of the Doctor of Science and Arts of the University of Zagreb.

Keyword: beadle, pedel, bedel, University of Zagreb, history of university, official

Slika 1. Sveučilišni pedel Ignjat Koluder. HR-UNIZG-10. Zbirka fotografija Sveučilišta u Zagrebu (1890-2020)

Slika 2. Sveučilišni pedel Ignjat Koluder. HR-UNIZG-10. Zbirka fotografija Sveučilišta u Zagrebu (1890-2020)

Slika 3. Rektor zagrebačkog sveučilišta Edo Lovrić u pratnji pedela Ignjata Koludera na ispraćaju nadbiskupa i bivšega rektora Antuna Bauera 1937. godine. HR-UNIZG-10. Zbirka fotografija Sveučilišta u Zagrebu (1890-2020)

Slika 4. Rektor zagrebačkog sveučilišta Josip Belobrč u pratnji sveučilišnog pedela na Tijelovskoj procesiji 1929. godine. HR-UNIZG-10. Zbirka fotografija Sveučilišta u Zagrebu (1890-2020)

Slika 5. Rektor zagrebačkog sveučilišta Stjepan Ivšić s lancem na Tijelovskoj procesiji 1942. godine. Pedel je s lijeve strane. HR-UNIZG-10. Zbirka fotografija Sveučilišta u Zagrebu (1890-2020)

Slika 6. Pedel Fabijan Šegović na promociji doktora znanosti 1987. sjedi kraj žezla ispred rektora Vladimira Stipetića. HR-UNIZG-10. Zbirka fotografija Sveučilišta u Zagrebu (1890-2020)

Slika 7. Pedel Ivica Vugrinčić uoči inauguracije rektora Branka Jerena 1998. godine. HR-UNIZG-10. Zbirka fotografija Sveučilišta u Zagrebu (1890-2020)

Slika 8. Pedel Marin Rak 2014. uoči inauguracije rektora Damira Borasa (stoji u sredini desno; lijevo od njega je rektor na odlasku Aleksa Bjeliš) u Hrvatskom narodnom kazalištu. HR-UNIZG-10. Zbirka fotografija Sveučilišta u Zagrebu (1890-2020)

Slika 9. Pedeli Marin Rak (lijevo) i Tomislav Vuković (desno) na promociji doktora znanosti i umjetnosti. HR-UNIZG-10. Zbirka fotografija Sveučilišta u Zagrebu (1890-2020)

Slika 10. Pedel Marin Rak na dodjeli počasnog doktorata kardinalu Josipu Bozaniću. HR-UNIZG-10. Zbirka fotografija Sveučilišta u Zagrebu (1890-2020)

Slika 11. Pedel Marin Rak 2022. uoči inauguracije rektora Stjepana Lakušića (u drugom redu desno). Autor fotografije: Branko Nađ, Sveučilište u Zagrebu